

MATEMATIK TA'LIMDA IQTISODIY MASALALARDAN FOYDALANISH

Umarova Nodira Raxmanovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti zamonaviy axborot
texnologiyalari kafedrasida katta o'qituvchisi

Angren universiteti, Aniq va texnika fanlari kafedrasida katta o'qituvchisi

Umarova Nigora Alisherovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematik ta'lim jarayonida iqtisodiy masalalardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Iqtisodiy masalalar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarini shakllantirish va real hayotiy muammolarni tahlil qilishga yordam beradi. Masalalar orqali o'quvchilar iqtisodiy tushunchalarni chuqur o'rganib, qaror qabul qilish va strategik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Maqolada iqtisodiy masalalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri va o'qituvchilar uchun yaratuvchanlik imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: matematik ta'lim, iqtisodiy masalalar, mantiqiy fikrlash, amaliy ko'nikmalar, qaror qabul qilish, ta'lim samaradorligi.

USING ECONOMIC ISSUES IN MATHEMATICS EDUCATION

Umarova Nodira Rakhmanovna

Umarova N. R., Senior Lecturer, Department of Modern Information
Technologies, Uzbek State University of World Languages

Angren University, Senior Lecturer, Department of Exact and Technical
Sciences

Umarova Nigora Alisherovna

Annotation: This article highlights the importance of using economic problems in the process of mathematical education. Economic problems help

students develop logical thinking, form practical skills, and analyze real-life problems. Through problems, students deeply study economic concepts and develop decision-making and strategic thinking skills. The article analyzes the impact of economic problems on educational effectiveness and the possibilities of creativity for teachers.

Keywords: mathematical education, economic problems, logical thinking, practical skills, decision-making, educational effectiveness.

Matematik ta'lim jarayonida iqtisodiy masalalardan foydalanish zamonaviy pedagogika va fanlararo integratsiyaning muhim yo'nalishlaridan biridir. Bugungi globallashuv sharoitida iqtisodiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish har qanday soha mutaxassislari uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, maktab va oliy ta'lim muassasalarida o'quvchilarga matematik tafakkurni shakllantirish jarayonida iqtisodiy masalalarning qo'llanilishi nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki ularning real hayot bilan bog'liqligini tushunishga ham xizmat qiladi. Matematik va iqtisodiy bilimlarning uyg'unlashuvi natijasida o'quvchilar muammoli vaziyatlarni hal qilish, analitik fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Matematika ta'limining asosiy vazifalaridan biri – o'quvchilarni turli masalalarni yechishga o'rgatish orqali ularning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishdan iboratdir. Iqtisodiy masalalar esa, o'z navbatida, real iqtisodiy jarayonlarga asoslangan bo'lib, talabalar uchun qiziqarli va foydali bo'lishi mumkin. Masalan, foiz hisoblari, kredit va depozit masalalari, investitsiya tahlili, narxlarning o'zgarishi va boshqa shu kabi masalalar nafaqat matematik amaliyotni mustahkamlash, balki kundalik hayotga oid muhim bilimlarni ham berishga xizmat qiladi. Shu sababli, iqtisodiy masalalardan foydalanish matematik ta'limni yanada samarali va mazmunli qilishga yordam beradi.

Zamonaviy ta'limda fanlararo bog'liqlik tamoyili muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, iqtisodiy bilimlarni matematik tahlillar orqali o'rganish o'quvchilarning

bilim doirasini kengaytirib, ularning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Masalan, talab va taklif qonuniyatlari, foyda va zarar tahlili, statistik modellash kabi iqtisodiy tushunchalar matematik hisob-kitoblar bilan chambarchas bog'liq. Ushbu masalalarni hal qilish jarayonida talabalar nafaqat matematik formulalarni qo'llashni o'rganadilar, balki iqtisodiy jarayonlarni chuqur tushunishga ham erishadilar. Shuningdek, iqtisodiy masalalarni matematik ta'limda qo'llash ta'limning amaliyotga yo'naltirilganligini oshiradi. Hozirgi zamon mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish uchun bitiruvchilar nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishlari lozim. Shunday ekan, iqtisodiy masalalar orqali o'quvchilar real hayotda duch keladigan moliyaviy va iqtisodiy muammolarni matematik usullar bilan yechish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning kelajakdagi faoliyati uchun mustahkam asos yaratadi. Matematik ta'limda iqtisodiy masalalardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, ularni real hayotiy jarayonlarga tayyorlash va ta'lim samaradorligini oshirish uchun juda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga matematika fanini nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy nuqtai nazardan ham o'zlashtirishga yordam beradi. Natijada, ular iqtisodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirib, hayotiy qarorlar qabul qilishda matematik bilimlardan foydalana olishadi.

Matematik ta'lim jarayonida iqtisodiy masalalardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning matematik bilimlarini mustahkamlash, balki ularning iqtisodiy tafakkurini rivojlantirish uchun ham muhim omil hisoblanadi. Iqtisodiy masalalar real hayotdagi muammolar asosida shakllangani sababli, ularni yechish jarayoni o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirishga, amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Matematikani o'rganishda faqatgina abstrakt tushunchalar va nazariy formulalar bilan cheklanib qolmaslik, balki hayotiy vaziyatlarga asoslangan masalalarni tahlil qilish o'quvchilarda fanlarga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi.

Matematika – bu aniq fan bo‘lib, unda har bir yechim qat’iy mantiqiy asosga tayanadi. Iqtisodiy masalalar esa odatda real hayotdagi o‘zgaruvchan holatlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Masalan, bozordagi narxlarning o‘zgarishi, talab va taklif muvozanati, inflyatsiya darajasi yoki kredit foizlarining hisoblanishi kabi masalalar hayotiy muammolarni yechishga qaratilgan. Bunday masalalarni matematik modellar orqali ifodalash o‘quvchilarning nafaqat matematik bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularni real hayotdagi iqtisodiy vaziyatlarni tahlil qilishga ham o‘rgatadi. Shuning uchun matematik ta’limda iqtisodiy masalalardan foydalanish jarayoni ta’lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy masalalar orqali o‘quvchilar moliyaviy hisob-kitoblarni, foyda va zarar tahlilini, investitsiya samaradorligini baholash kabi ko‘nikmalarni egallashadi. Masalan, oddiy foiz va murakkab foiz formulalaridan foydalanib, kredit miqdorini yoki sarmoyaning kelajakdagi qiymatini hisoblash mumkin. Bunday masalalar o‘quvchilarga matematik formulalarning amaliy hayotdagi ahamiyatini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, iqtisodiy masalalarni yechish jarayonida o‘quvchilar mantiqiy tahlil qilish, muammoga tizimli yondashish va natijalarni baholash kabi ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

Ta’lim jarayonida iqtisodiy masalalardan foydalanishning yana bir muhim jihati – bu o‘quvchilarning qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Iqtisodiy masalalar ko‘pincha muayyan sharoitlarda eng yaxshi variantni tanlashni talab qiladi. Masalan, cheklangan resurslar sharoitida maksimal foyda olish yoki minimal xarajat bilan maqsadga erishish kabi muammolarni hal qilishda o‘quvchilar turli variantlarni tahlil qiladi, solishtiradi va eng optimal yechimni topishga intiladi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning analitik fikrlash, muammolarni chuqur tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, iqtisodiy masalalar matematik modellashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Real hayotdagi iqtisodiy

jarayonlarni matematik model orqali ifodalash, ularning asosiy parametrlari va o‘zaro bog‘liqliklarini aniqlash o‘quvchilarning matematik bilimlarini chuqurlashtiradi. Masalan, talab va taklif funksiyalari, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish modellarini yaratish orqali o‘quvchilar nafaqat matematik amaliyot bilan shug‘ullanishadi, balki iqtisodiy jarayonlarning mohiyatini ham yaxshiroq tushunib yetadilar.

Shuningdek, iqtisodiy masalalardan foydalanish o‘quvchilarda tadbirkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Masalan, biznes-reja tuzish, daromad va xarajatlarni tahlil qilish, marketing strategiyalarini ishlab chiqish kabi masalalar o‘quvchilarning iqtisodiy tafakkurini shakllantiradi. Bunday masalalar o‘quvchilarga iqtisodiy qarorlar qabul qilishda matematik tahlilning ahamiyatini tushunishga yordam beradi. Natijada, ular kelajakda o‘z bizneslarini yuritishda yoki iqtisodiy sohada faoliyat olib borishda muhim bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

Matematik ta’limda iqtisodiy masalalardan foydalanish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Real hayotga bog‘liq masalalar o‘quvchilarning qiziqishini kuchaytiradi, chunki ular o‘z bilimlarini amaliyotda qanday qo‘llash mumkinligini ko‘rishadi. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarning darslarga bo‘lgan munosabatini ijobiy tomonga o‘zgartiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Ayniqsa, o‘quvchilarga tanish bo‘lgan hayotiy vaziyatlarga asoslangan masalalar ularni yanada ko‘proq jalb etadi va mustaqil fikrlashga undaydi.

Ta’limda iqtisodiy masalalardan foydalanish o‘qituvchilar uchun ham yangi imkoniyatlar yaratadi. O‘qituvchilar darslarni yanada interaktiv va qiziqarli qilish uchun turli iqtisodiy vaziyatlarga asoslangan masalalarni kiritishlari mumkin. Masalan, moliyaviy rejalashtirish, byudjet tuzish yoki iqtisodiy tahlil qilish kabi masalalar o‘quvchilarning faolligini oshiradi va dars jarayonini yanada samarali qiladi. Shuningdek, iqtisodiy masalalar orqali o‘qituvchilar o‘quvchilarning turli

sohalarga oid bilimlarini uyg'unlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Iqtisodiy masalalarni matematik ta'limda qo'llashning yana bir muhim jihati – bu o'quvchilarning muammoli vaziyatlarda mantiqiy va strategik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Iqtisodiy muammolar ko'pincha noaniq sharoitlarda eng maqbul yechimni topishni talab qiladi. Bunday vaziyatlarda o'quvchilar turli variantlarni tahlil qiladi, ehtimollik va risklarni hisobga oladi hamda eng samarali yechimni tanlashga harakat qiladi. Bu jarayon ularning muammoli fikrlash va kompleks tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, matematik ta'limda iqtisodiy masalalardan foydalanish ko'plab ijobiy natijalarga olib keladi. Bu nafaqat o'quvchilarning matematik bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularni real hayotga tayyorlash, iqtisodiy tafakkur va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Iqtisodiy masalalar orqali o'quvchilar analitik fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Natijada, ular hayotda uchraydigan turli iqtisodiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilishga tayyor bo'ladilar. Shu sababli, matematik ta'limda iqtisodiy masalalardan foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida alohida e'tiborga loyiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Blinder, A. S., & Baumol, W. J. (2015). *Macroeconomics: Principles and policy* (13th ed.). Cengage Learning.
2. Boaler, J. (2016). *Mathematical mindsets: Unleashing students' potential through creative math, inspiring messages, and innovative teaching*. Jossey-Bass.
3. Gravemeijer, K., & Doorman, M. (1999). Context problems in realistic mathematics education: A calculus course as an example. *Educational Studies in Mathematics*, 39(1-3), 111–129. <https://doi.org/10.1023/A:1003749919816>
4. Slavin, R. E. (2020). *Educational psychology: Theory and practice* (13th ed.). Pearson.

5. Stiglitz, J. E., & Walsh, C. E. (2006). Principles of macroeconomics (4th ed.). W.W. Norton & Company.

6. Matematik ta'limda fanlararo aloqalardan foydalanish haqida ba'zi mulohazalar PEDAGOG RESPUBLIKA ILMIY JURNALI 7 – TOM 11 – SON / 2024 - YIL / 15 – NOYABR, 205-208 Umarova N. R., Umarova N. A

7. IQTISODIY MASALALARNI YECHISHDA MATEMATIK USULLARDAN FOYDALANISH. (2024). *Innovations in Science and Technologies*, 1(8). <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/559>